

TÜRKİYE, RUSYA VE UKRAYNA ARASINDA DAHA NE KADAR KALABİLECEK?

Büyükelçi (E) Selim Yenel
GİF İcra Komitesi Başkanı

Rusya'nın saldırganlığı ve Ukrayna'yı işgali dünyayı şok ederek sadece Avrupa'nın değil, dünyanın geleceğini etkileyecek bir durum yarattı. Böyle bir saldırıya ilişkin çok sayıda uyarı olmasına rağmen, kimse buna inanmak istemedi ya da çoğu kişi bunun Ukrayna'nın doğusundaki Donbas bölgesi ile sınırlı olacağını düşündü.

Devlet Başkanı Putin'in, Sovyetler Birliği'nin dağılmasını bir felaket olarak adlandırdığı ve "kayıp" toprakları geri kazanmak için çeşitli girişimlerde bulunduğu bilinmektedir. Ukrayna'ya neden şimdi saldırdığı henüz bir sır olarak kalsa da, Rusya revizyonist bir güç olarak gerçek yüzünü gösterdi.

Rusya'nın saldırgan davranışı, Türkiye'nin Batı ve özellikle Avrupa Birliği ile ilişkilerinde yeni bir unsur yarattı.

Türkiye, hem Ukrayna hem de Rusya ile yakın ilişkileri olduğu için zor durumda. Rusya, Türkiye'nin gazının yaklaşık %40'ını ve petrolünün %25'ini sağlıyor. Rusya ayrıca Türkiye'nin buğday ihtiyacının üçte ikisini karşılıyor. Ukrayna da Türkiye'ye buğday veriyor. Türkiye'nin gıda maddelerinde bir zamanlar kendi kendine yeterli olmasının değişmesini de sorgulamamız gerekse de, şimdilik bunu başka zamana bırakalım. Dahası, her iki ülkenin turistlerinin en çok tatile gittiği yer Türkiye'dir. Türkiye'nin bu iki ülkeden milyonlarca turist getirme hedefine bu yıl ulaşması oldukça şüpheli duruyor.

Türkiye'nin işgale tepkisi sınırlı kaldı ve sadece "Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri'nin Ukrayna'ya yönelik başlattığı askerî harekâtı kabul edilemez bulunduğunu ve reddettiğini" söyledi. Türkiye, ayrıca "Rusya Federasyonu'na bu haksız ve hukuksuz eylemi derhal durdurması" çağrısında bulundu. Bunun ötesinde Türkiye arabuluculuk teklif etti. Bu tarafları dengeleme tutumu daha ne kadar devam edebilir?

Turistler, enerji veya iki Başkanın kişisel ilişkileri nedeniyle Rusya'ya idare etmek doğru mu? Savaşın sonucu ne olursa olsun Türkiye ekonomik açıdan zarar görecektir.

Türkiye, Rusya'yı eylemlerinin kabul edilemez olduğunu söylemekten daha fazla eleştirebilmelidir.

Türkiye'nin Avrupa Konseyi'ndeki Rusya oylamasında çekimser kalması da ayrıca utanç verici.

Türkiye Rusya'ya yaptırım uygulayacak mı?

Türkiye, Rusya'ya karşı AB veya ABD yaptırımlarına katılmadı. Öncelikle Türkiye, bu tedbirlerin kapsamı ve derinliği şimdiye kadar hiç görülmemiş çapta ve hâlihazırda bir etkisinin görülmesine rağmen, genel olarak yaptırımların işe yaradığına ikna olmamıştır. Hava sahasını tüm Rus uçaklarına kapatmak, şüphesiz Kremlin'e zarar veriyor. Türkiye sadece Birleşmiş Milletler tarafından uygulanan yaptırımlara uymakla yükümlüdür. Türkiye, AB'nin veya ABD'nin kendisine danışmadığını ve dolayısıyla bu kararlara bağlı olmadığını savunabilir. Bununla birlikte, günler geçtikçe ve vahşet artarken, Türkiye'nin yavaş yavaş Batı'ya doğru çark ettiğinin gözlemliyoruz.

Türkiye nihayet Ukrayna'da olup biteni bir savaş olarak belirleyerek, böylece Montrö Sözleşmesi'nin 19. Maddesini işletebilecek ve Boğazlarından geçişi kısıtlayabilecek. Bu, Türkiye'nin üslerine dönenler hariç Rus savaş gemilerinin Akdeniz'den Karadeniz'e geçişini engelleyebileceği anlamına geliyor. Nitekim Dışişleri Bakanı bunun yapıldığını açıkladı. Ancak Ukrayna'da savaş devam ederse ve Rusya Karadeniz'deki filosunu artırmak isterse, Türkiye'nin nasıl karşılık vereceğini göreceğiz.

Türkiye ve Rusya, pek çok uluslararası konuda genelde farklı cephelerde yer alıyor. İster Balkanlar, ister Kafkaslar, Suriye veya Libya ve özellikle Kıbrıs olsun, iki ülke birbirinden çok uzak tutum içindedir. Bir Rus uçağının düşürülmesi veya daha iki yıl önce Suriye'de bulunan Türk askerlerinin Rus uçaklarının bombaları altında öldürülmesi gibi karşılaşılan birçok zorluğa rağmen iki Cumhurbaşkanının kişisel dostlukları, Rus - Türk ilişkilerinin bozulmasını engelledi. Türkiye, Ukrayna'ya Donbas'taki isyancılara karşı kullanılan insansız hava araçlarını sağladığında bile Rusya'dan eleştiri sınırlıydı.

Tüm bunlara rağmen Türkiye'nin yakında taraf seçmek zorunda kalacağı bir durumla karşı karşıya kalınabilir. Nükleer silahlardan söz edilmesi bile bir tepki uyandırmalıdır.

Türkiye ve Batı tekrar yakınlaşabilir mi?

Önemli bir nokta, bu krizin Türkiye ile Batı'yı birbirine yakınlaştırıp yaklaştırmayacağı sorusudur. Türkiye, 2020 yılının sonundan itibaren dış politikasını yumuşatmaya başladı ve İsrail, Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri ile ilişkilerini düzeltme çabalarına girişti. Ermenistan ile görüşmeler başladı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, iktidarda olduğu son iki yılda Şansölye Merkel ile neredeyse her ay görüştü. Brüksel'deki AB liderleri ve diğer AB Başkan ve Başbakanlarıyla temaslarda bulundu. İlişkilerimizde fazla ilerleme olmamasına rağmen diyalog önemliydi.

Türkiye'nin dış ilişkilerinin yeniden dengelenmesi gayretleri büyük ölçüde ekonomik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Türkiye çok zor bir ekonomik dönemden geçiyor ve yabancı yatırıma çok ihtiyacı var, bu nedenle de zengin Körfez Ülkelerine yöneliyor.

Türkiye'nin dış politikası 2009'dan bu yana, özellikle 2016 darbe girişiminden sonra hem ideolojik hem de kişisel temelde olmuştur. Bununla birlikte, Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu vahim durum nedeniyle, ideoloji artık geri planda

kalırken, kişisel yaklaşım bu ilişkilerin geliştirilmesinde hâlâ önceliklidir. İsrail'deki hükümet değişikliği, temasları yeniden başlatmak için bir fırsat sağladı. Ancak Mısır Cumhurbaşkanı iktidarda kaldığı sürece, Cumhurbaşkanı Erdoğan onu eski Cumhurbaşkanı Morsi'nin ölümünden sorumlu tuttuğu için ilişkilerin önceki düzeyine gelmesi beklenmemelidir.

Avrupa'ya dönersek, Türkiye ile AB ilişkilerinin bozuk olmasından yararlanan tek ülke Rusya'dır. Aynı şey Kıbrıs sorunu için de geçerlidir. Bu mesele çözülmediği sürece Türkiye - AB ilişkileri hiçbir zaman belli bir noktadan öteye gidemeyecek, Türkiye ile AB'yi ayrı tutacak ve bu da Rusya'nın Avrupa'yı zayıf tutma hedefine yarayacaktır.

Mevcut durum her iki taraf için de zararlı olduğundan, Türkiye ile AB'yi tekrar bir araya getirmenin yaratıcı yollarını bulmamız gerekiyor.

AB genişlemesi tekrar gündeme geliyor

Ukrayna'daki savaş, birçok politikayı temelden etkilemeye yol açarken AB'nin genişlemesi ilk etkilenecek konu olmaya namzet. Batı Balkan ülkeleri, üyelik sürecinin ilerlemesini beklemekten bıkmış olsa da, Ukrayna'daki durum oyunun kurallarını değiştirebilir. Başkan Zelenski üyelik için başvurdu ve Komisyon Başkanı von der Leyen, "Onlar bizden biri ve biz onları istiyoruz" diyerek yanıt verdi. Moldova ve Gürcistan da üyelik için sıraya girmeye çalışıyor.

Türkiye, Ukrayna'nın hem AB'ye hem de NATO'ya üyeliğini destekler ama biz de onlardan biriyiz gibi sözleri de duymak isteriz. Bu istikrarsız durumda bile, Konsey'den, genişleme konusunda karar vermenin üye devletlere bağlı olduğu yönünde bir yanıt geldi. Ancak şimdiden sekiz üye Ukrayna'ya destek verdi ve Avrupa Parlamentosu da bu fikri destekledi.

Rus işgalinin nereye kadar gideceğini hesap etmek şimdilik mümkün olmasa da AB'nin sadece genişleme değil güvenlik ve savunma politikalarını da etkileyeceği anlaşılıyor. Bu aynı zamanda Türkiye ile AB'nin yaklaşmasına bir zemin hazırlayabilir. Olumlu sonuçlar doğurabilecek bir alan dış politikada iş birliği ve eşgüdümdür. Türkiye'nin on yıl önceki Arap halk hareketleri sırasında veya Balkanlar'da birlikte hareket etmek için öneri getirdiğinde AB bunları geri çevirdi, hatta cevap bile vermedi. Rus saldırganlığı şimdi iş birliğini bir öncelik haline getirmelidir.

Türkiye taraf tutacak mı?

Birçok ülke hemen her alanda önlemler alarak Rusya'ya karşı direnmeye hazırlanırken, Türkiye'nin bu mücadelenin dışında kalması sıkıntı yaratabilecektir. Rus uçakları hala İstanbul'a uçabiliyor. Türk bakanlar meslektaşlarıyla görüşmeye devam ediyor. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Devlet Başkanı Putin'e de ulaşabiliyor. Kan dökülmesini durdurmaya yardımcı olabilirse, bu temas imkânları çok değerlidir.

Hindistan, Çin veya Venezüella gibi ülkeler Rusya'nın işgalini desteklerken ya da sessiz kalırken Türkiye'nin tutumu daha net olmalıdır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Rusya'yı kınayan oylamada Türkiye'nin çoğunluğa katılması önemli bir adım oldu.

GİFGRF

Ukrayna'da tanık olduğumuz durum gerçekten de onlarca yıldır duyulmamış çok vahim bir olaydır. Ukrayna'yı desteklemek, Rusya'nın düşmanı olmak anlamına gelmez. Türkiye'nin Başkan Putin üzerinde herhangi bir etkisi varsa, bunu kullanmanın tam zamanıdır, özellikle de Ukrayna'ya yönelik katliam arttıkça. Tarafları uzlaştırmaya çalışmak yeterli olmayacaktır. Ukrayna ve Rusya çok ayrı dünyadalar. Putin'in Ukrayna'yı Rusya'ya bir şekilde bağlamadan herhangi bir noktada uzlaşmasını beklemek yanıltıcı olur. Zaman, tavır alma zamanıdır.

Sonuç itibariyle dünyada kartlar yeniden dağıtılmaktadır. Türkiye, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri birbirleriyle ilişkilerini vakit geçirmeksizin yeniden ayarlamak zorundadır. Eğer Putin'in eylemleri politikaların yeniden düzenlenmesi için ülkeleri uyandırmadıysa, hiçbir şey uyandırmayacak demektir.